

TEKSTIPÄEV 2008

On saanud tavaks, et Tartu ja Tallinna tekstiuurijad kogunevad jõulude eel Tartusse, et anda ülevaade aasta jooksul uuritust ja kavandada edaspidist tööd. Nii toimuski 17. detsembril Tartu Ülikoolis tekstipäev 2008. Tekstipäevaga seondub ka teine tava, nimelt on eelmise aasta jooksul tehtud uurimused kokku pandud raamatuks. Seekord ilmus kogumik „Tekstid ja taustad V”, mida ettekandepäeva algul esitles selle koostaja ja toimetaja Reet Kasik. Kogumiku alapealkiri „Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad” viitab sisule – see on kokkuvõtte viimaste aastate jooksul tehtud eesti ajakirjanduskeele analüüsist. Reet Kasik on kirjutanud teoreetilise ülevaate meediateksti analüüsi eesmärkidest ja metodikast. Tema sulest on ka kogumiku teine artikkel „Uudistekstide struktuur ja keelekasutus”. Karen Kuldnokk on uurinud 2007. aasta pronkssõduri diskursuse põhjal, milliseid retoorilisi võtteid on kasutanud ja milliseid keelelisi valikuid on teinud ajakirjanikud ja kuidas nende valikute

kaudu on kujundatud lugeja hoiakuid ja väljendatud kirjutaja suhtumisi. Kathy Sarapuu on uurinud päevalehtede juhtkirju ja selgitanud, millised kirjutajarollid juhtkirjades avalduvad ja kuidas kirjutajarolle väljendatakse.

Tekstipäeva avaettekande pidas Krista Kerge (TLÜ) teemal „Mida võorkeeleõpe ütleb emakeele tekstide ja tekstitöö kohta”. Ta seostas emakeeleõpetust võorkeeleõppega ja tõdes, et paraku on need kaks õpetussuunda siiani teineteisest lahus kulgenud. Kokkupuutepunkte on aga küllaga, sest keeleõppe tänapäevane käsitlus on õppija- ja tekstikeskne, pidades silmas autentsete tekstide võimalikult laia ringi ja inimese tulevase vajadusi tekstimaailmas toime tulla. „Euroopa keeleõppe raamdokumendi” järgi on keeleõppe eesmärgiks inimese toime tulek isiklikus, avalikus, töö- ja haridussfääris. Emakeeleõpetus on võorkeeleõppe lähene, sest just emakeeleõpetusega tagatakse kirjaõppimise alused, üldkirjakeele valdamine ja žanritunnetus. K. Kerge peab oluliseks ema-

keeleoskust eakohaselt mõtestada toimetulekuna eluvaldkondade ja eri žanrite lõikes.

Katrin Aava (TLÜ) võrdles oma ettekandes Eesti, Soome ja Sloveenia õppekavasid ja haridusseadustikku kriitilise diskursuseanalüüsi meetoditega. Analüüsi lähtekohaks oli, et õppekavad ja haridusseadustik kätkevad endas varjatult ideoloogiat. K. Aava otsis vastust küsimusele, kuid võrd on haridustekstides esindatud sotsiaaldemokraatlik, uusliberaalne ja konservatiivne ideoloogia, milliseid sarnasusi ja erinevusi ning milliseid muutusi võib eri ühiskondades täheldada.

Kersti Lepajõe (TÜ) analüüsis õpilaste argumenteerimisvõtteid 2007. aasta riigikirjandite põhjal. Analüüs lähtus seisukohast, et eristada saab kaht mõjutamise põhitüüpi: faktipõhist ehk teoreetilist ja tundepõhist ehk ateoreetilist argumentatsiooni. Esineja tõdes, et oma väidete tõestamiseks toetatakse riigikirjandites sageli faktidele. Argumentatsioonivõtetenähtena kasutatakse veel üldtuntud tõsiasjadele, isiklikule kogemusele ja autoriteetidele toetumist, kusjuures tundepõhiste argumentide osakaal on õpilaste tekstides tagasihoidlikum võrreldes faktipõhistega.

Päeva esimese poole lõpetas Helin Puksand (TLÜ) ettekandega, mille teemaks oli eesti üldhariduskooli õpilane lugejana. Lugesoskus on tänapäeval mitmekesisestunud. Õpilased loevad ajalehti, subtiitreid, õppetekste, silte, reklaame, jooniseid, erinevaid netitekste, aga ikkagi mõistetakse sageli lugemist vaid kitsalt ilukirjanduse lugemisena. H. Puksandi uurimuse põhjal võib tõdeda, et lugemine on muutunud tegevuseks, mida õpilased endale ei teadvusta. Ennast peetakse sageli ülekohtuselt kehvaks lugejaks, sest ilukirjanduse osakaal loetust on tagasihoidlik. Paljud noortest arvavad ka ise, et nad ei loe peaaegu üldse. Tegelikult loetakse küllaltki palju. H. Puksand andis ülevaate, milliseid raamatuid eelistavad lugeja

9. ja 10. klassi õpilased, millised raamatud neile meeldivad ja millised ei meeldi.

Kui hommikupoolse sessiooni ettekanded olid seotud haridusteemadega, siis pärastlõunal keskenduti meediatekstidele. Karen Kuldnokk (Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused) vaatles pronkssõduri-diskursuse argumentatsiooni võrdlevalt Iraagi-diskursusega. Retoorilise analüüsi kaudu on võimalik näidata, kuidas erinevaid sündmusi ja nähtusi õigustatakse või, vastupidi, näidatakse ebasoodsana. Sellest lähtudes jagas K. Kuldnokk tekstides kasutatud argumentid kaitsvateks ja ründavateks. Kui kaitsva retoorika puhul on tähtis näidata argumenti esitajat usaldusväärseks ja esitatud argumenti veenvana, siis ründav retoorika püüab näidata vastaspoole argumenti esitajat või argumenti ebasoodsas valguses. Esineja osutas, et pronkssõduri- ja Iraagi-diskursuses kasutati kaitsva ja ründava retoorika võtteid erinevalt.

Riina Reinsalu (TÜ) vaatles, kuidas kajastatakse üliõpilaskorporatsioonide meediakommentaaris. Ettekande aluseks on Martin Pau artikkel „Huligaanus Ugala vapiga viis Sakala korporatsiooni rebaste väljaheitmiseni” (Postimees 24. I 2008). Et meediakommentaarid on tihedalt seotud alusartikliga ning neid võib vaadelda tervikliku tekstikogumina, keskendus esineja alusteksti mikroanalüüsile. Korporatsioonitemaatika kajastava uudise kommentaariumide objektiks pole alusartikli teema, vaid kommentaarides lahatakse korporatsioonitemaatika laiemalt, mis aga tekitab kommenteerijate vastandlike arusaamade kokkupõrke. R. Reinsalu vaatles kommentaare kolmikjaotusest lähtudes: temaatilised kommentaarid, mille objektiks on alusartikli teema, metatekstuaalsed kommentaarid, kus kommenteeritakse kas autori teksti või isikut, ja interpersonaalsed kommentaarid, kus reageeritakse teise vestleja seisukohtadele või kommenteeritakse vestleja isikut.

Uudistekstide argikeelsust käsitles Tiina Alekõrs (TÜ). Ta väitis, et uudistekstidesse tungib üha enam mitte-neutraalse sõnavaraga argikeel. Ettekandes vaadeldi kõigepealt, kui palju on esinenud 2008. aastal Postimehe, Eesti Päevalehe ja Õhtulehe võrguversiooni kõigis uudistekstides täitesõnadeks olevaid vandesõnu, ning analüüsiti seejärel lähemalt, mis tüüpi argikeelsusi eri uudisteliikides leidub, võrdlusmaterjaliks Postimehe paberlehe Eesti ja välisuudised.

Haldustekstide süntaksit vaatles Katrin Mandra (TÜ), kelle analüüsima-terjaliks oli Tartu Linnavalitsuse 600 korraldust. Haldustekstides kasutatakse kindlaks kujunenud keelevahendeid. Näiteks sisaldavad kõik korraldused subjektist ja predikaadist koosnevat pealauset *Tartu linnavalitsus otsustab*, millele järgneb koolon. Korraldus ise on vormistatud sekundaarse verbitarindina, mille peasõnaks on *da*-infinitiiv. K. Mandra tõdes, et haldustekstides esineb silmatorkavalt palju sisestatud konstruktsioone, eriti nominalisatsioone, sekundaarse *poolt*-agendiga passiivseid partitsiiptarindeid ja teistele dokumentidele viitamist, mis muudavad lausest arusaamise keerukaks. Haldustekstide kaks silmatorkavat süntaktilist tunnust on, et osalause eraldamiseks kasutatakse harva sidesõnu ja et kogu edastatav info tahetakse mahutada ühte lausesse.

Tekstipäeva lõpetas Reet Kasik (TÜ), kes kõneles uudiste struktuurist ja kee-

lest. Ta tõdes, et Eesti ajakirjanduse keel muutus väga kiiresti 1990. aastatel. See ei vastanud enam alati nendele diskursiivsetele tavadele ega harjumustele, millega lehelugejate enamik oli harjunud ja mida seni oli peetud loomulikuks ajakirjanduskeeleks. Need muutused olid põhjuslikus seoses ühiskonnas toimunud muutustega. Tarbimisühiskonnas on ka end kvaliteetleh-tedena esitlevad päevalehed muutunud meelelahutuslikumaks ja personaalsemaks. Sellega seoses on meediavälj-annete stiil muutunud vestelisemaks ja argisemaks ning keelepruuk on vabam, kõnekeelsem ja fiktiivsem. Seda on märgata eriti pealkirjades. Sisutekstis on ajakirjaniku roll teksti moodustaja-na väike. Ajakirjanik on sageli taandanud ennast vahendajaks, kes koostab teksti kuuldud tsitaatidest, varieerides üksnes otsest ja kaudset kõnet, kuid ei muuda refereeritava sõnastust ega lau- sestust. Lugejaga ei kõnele lehe kaudu mitte ajakirjanik, vaid piiratud hulk poliitika- ja majandustegelasi, kes saavad oma sõnumit ise valida ja sõnastada.

Tallinna ja Tartu ülikooli tekstiuuri- jate ühine konverents on osutunud väga viljakaks ja kasulikuks koostöö- vormiks. See võimaldab tutvuda ükstei- se uurimismeetodite ja analüüsitule- mustega ning nende üle mõtteid vaheta- da. Seegi kord oli diskussioon sisukas ja ideid tekitav.

KERSTI LEPAJÕE